

นโยบายคณะกรรมการสถาบันฯ
เพื่อการพัฒนาขบวนการองค์กรชุมชน
(คณะกรรมการสถาบันฯ เห็นชอบเมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘)

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

นโยบายคณะกรรมการสถาบันฯ เพื่อการพัฒนาขบวนการองค์กรชุมชน

(คณะกรรมการสถาบันฯ เห็นชอบเมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘)

พิมพ์ครั้งแรก พฤษภาคม ๒๕๕๘

จำนวนพิมพ์ ๑,๐๐๐ เล่ม

ที่ปรึกษา	สมพร	ใช้บางยาง
	วิชล	มนัสเอื้อศิริ
	กิตติศักดิ์	สินธุวนิช
	สุริชัย	หวันแก้ว
	ธวัชชัย	ฟักอังกูร
	แก้ว	สังข์ชู
	มุกดา	อินดีะสาร
	พลากร	วงศ์ทองแก้ว

บรรณาธิการ	สมบัติ	กุสุมาวดี
	ศรายุทธ	พจนปรีชากุล
	พรรณทิพย์	เพชรมาภ
	นิภาภัทร์	มลิทอง
	กนิษฐา	สุวัตรกุล

ประสานการผลิต สำนักสื่อสารการพัฒนา

จัดทำโดย สำนักนโยบายและแผน

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

๙๑๒ ถนนมิตรภาพ แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ ๑๐๒๔๐

โทรศัพท์ ๐-๒๓๗๘-๘๓๐๐ โทรสาร ๐-๒๓๗๘-๘๓๗๖

E-mail : codi@codi.or.th , Home page : <http://www.codi.or.th>

เจตนารมณ์ของ

อาจารย์ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม

“...ตั้งใจจะให้ พอช. เป็นเครื่องมือของประชาชน เป็นกลไกการพัฒนาใหม่
ที่ชาวบ้านเป็นผู้กำหนดแนวทางการพัฒนาของตนเอง
พอช. จะเป็นองค์กรที่ขับเคลื่อนงานไปพร้อมกับขบวนการขององค์กรชุมชนขนาดใหญ่ทั่วประเทศ
พอช. จะมีการจัดองค์กรไปพร้อมกับการพัฒนาความคิด ความรู้ ความสามารถ
ของคนในชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง
คน พอช. มีตัวตนเล็ก ให้ความสำคัญกับการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย
มากกว่าตัวตนขององค์กรและของคนทำงาน
โดยระยะยาวมีเจตนารมณ์ให้องค์กรนี้เป็นองค์กรของประชาชน...”

คำนำ

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน จัดตั้งขึ้นตามพระราชกฤษฎีกา จัดตั้งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) พ.ศ. ๒๕๔๓ และเริ่มดำเนินการเมื่อวันที่ ๒๖ ตุลาคม ๒๕๔๓ โดยมีภารกิจในการสนับสนุนการพัฒนาองค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน ซึ่งมีหลักการทำงานสำคัญ คือ การพัฒนาโดยชุมชนเป็นแกนหลัก เป็นการสนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้มีบทบาทหลักในการวางแผนพัฒนาและดำเนินการตามแผนพัฒนาชุมชน ภายใต้การสนับสนุนและร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคประชาสังคม และภาคีพัฒนา ซึ่งสถาบันฯ มีบทบาทสำคัญในการจัดกระบวนการพัฒนาในรูปแบบที่หลากหลาย โดยใช้โครงการต่างๆ เป็นเครื่องมือ และทำหน้าที่ เชื่อมโยงประสานงานกับหน่วยงานและรัฐบาล เพื่อพัฒนานโยบายที่สนับสนุนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นไปตามเจตนารมณ์ของ อาจารย์ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม ที่ตั้งใจจะให้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนเป็นเครื่องมือของประชาชน เป็นกลไกการพัฒนาใหม่ที่ชาวบ้านเป็นผู้กำหนดแนวทางการพัฒนาของตนเอง

เพื่อให้การดำเนินงานของสถาบันฯ บรรลุผลตามภารกิจ และเป็นไปตามเจตนารมณ์ของอาจารย์ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม คณะกรรมการสถาบันฯ จึงได้มีการจัดสัมมนารับฟังความเห็นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับองค์กร ทั้งผู้นำชุมชนองค์กรชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิ และภาคีเครือข่ายการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เป็นนโยบายที่เกิดจากการ **“ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ”** อย่างแท้จริง และได้กำหนดเป็นนโยบายของคณะกรรมการสถาบันฯ เพื่อการพัฒนาชุมชนองค์กรชุมชนที่จะดำเนินการในระยะ ๓ ปี เพื่อ **“ขับเคลื่อนวิสัยทัศน์ ๒๕๗๕ ชุมชนท้องถิ่นไทยมีความเข้มแข็งเต็มพื้นที่”** โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นมีความเข้มแข็ง สู้การจัดการตนเองในช่วง ๓ ปีข้างหน้า (พ.ศ. ๒๕๕๘-๒๕๖๐) ให้มีความ **“มั่นคง และยั่งยืน”**

นโยบายของคณะกรรมการสถาบันฯ จะใช้เป็นแนวทางการขับเคลื่อนงาน ทั้งในส่วนงานระดับพื้นที่ และส่วนกลาง รวมทั้งใช้ประกอบทบทวนจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีของหน่วยงานในองค์กร ตลอดจนแผนยุทธศาสตร์ และแผนปฏิบัติการขององค์กร โดยมุ่งหวังว่านโยบายจะขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม และคาดหวังว่าจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนองค์กรชุมชนและภาคีพัฒนา เพื่อใช้เป็นแนวทางการพัฒนาให้เกิดผลในทางปฏิบัติได้อย่างเหมาะสมต่อไป โดยสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ขององค์กร **“เป็นองค์กรของประชาชนที่มุ่งสร้างความเข้มแข็งของสังคมจากฐานราก ด้วยพลังองค์กรชุมชนและประชาสังคม”**

นายสมพร ใช้บางยาง
ประธานกรรมการ
สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

สารบัญ

๑.	สถานการณ์ชุมชนท้องถิ่นไทยใน ๕ ปีข้างหน้า.....	๗
๒.	วิสัยทัศน์.....	๑๕
๓.	องค์ประกอบของการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนท้องถิ่น.....	๑๗
๔.	นโยบาย.....	๒๒
	๔.๑ การพัฒนาพื้นที่รูปธรรมชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง.....	๒๒
	เพื่อเป็นพลังสู่การเปลี่ยนแปลงและขยายผลการพัฒนา	
	๔.๒ การพัฒนาแผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างมี “ดุลยภาพ” และยั่งยืน.....	๒๓
	๔.๓ การยกระดับการใช้ข้อมูลสารสนเทศสู่องค์ความรู้ เพื่อการพัฒนา.....	๒๔
	ชุมชนท้องถิ่นและการสื่อสารเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง	
	๔.๔ การพัฒนาคุณภาพคนสู่ความเป็นพลเมืองและสร้างความเข้มแข็ง.....	๒๕
	ของขบวนองค์กรชุมชน	
	๔.๕ การฉีกพลังเครือข่ายภาคีพัฒนาในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ.....	๒๖
	เพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น	
	๔.๖ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นสู่ประชาคมอาเซียน.....	๒๗
	๔.๗ การบริหารจัดการองค์กรสู่ธรรมาภิบาล.....	๒๗
๕.	การขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติ.....	๒๘
๖.	ปัจจัยแห่งความสำเร็จ.....	๓๐
๗.	พื้นที่ปฏิบัติการการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น.....	๓๑

“ชุมชนท้องถิ่นไทยมีความเข้มแข็ง
สู่การจัดการตนเอง”

สถานการณ์ชุมชนท้องถิ่นไทย ใน ๕ ปีข้างหน้า

ในระยะ ๕ ปีข้างหน้า ชุมชนท้องถิ่นไทยต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ทั้งในระดับโลก และภายในประเทศ ซึ่งมีผลกระทบ ทั้งที่เป็นโอกาส และความเสี่ยงต่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ดังนี้

๑.๑ กระแสการเปลี่ยนแปลงขนาดใหญ่ของโลก

ประเทศไทยปัจจุบันเป็นสังคมเปิด ที่ต้องเผชิญกับการตอบสนอง รongรับกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก ที่ดำเนินไปอย่างมีพลวัต เต็มไปด้วยความหลากหลาย ซับซ้อน และยากต่อการคาดการณ์ในทุกมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยี กระแสพลวัตความเปลี่ยนแปลงของโลก ที่เกิดขึ้นในช่วงที่ผ่านมา และจะส่งผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่นไทยในปัจจุบันและอนาคต ที่เห็นเด่นชัดที่สุด ประกอบด้วย ๔ ประเด็นใหญ่ ได้แก่

๑.๑.๑ โลกาภิวัตน์ บูรพาภิวัตน์ และการปรับตัวของชุมชนนาภิวัตน์

ในห้วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา การแผ่ขยายอิทธิพลเข้ามาสู่ทวีปเอเชีย ทั้งในแง่ของการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของประเทศมหาอำนาจตะวันตกทำให้ระบบโลกหมุนตามกลุ่มตะวันตกมาโดยตลอด นับตั้งแต่ยุคแห่งการล่าอาณานิคม (Colonization หรือ Globalization ๑.๐) ยุคสากลาภิวัตน์ (Internationalization) อันเป็นยุคแห่งความขัดแย้งเชิงอุดมการณ์ระหว่างโลกทุนนิยมเสรีกับสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ (Globalization ๒.๐) จวบจนถึงยุคปัจจุบัน “อัสตงคตาทิวัตน์” (Westernization) ที่ซึ่งประเทศมหาอำนาจทุนนิยมเสรีตะวันตก สามารถแผ่ขยายอิทธิพลไปทั่วโลก เกิดปรากฏการณ์ “โลกาภิวัตน์” ในยุคสมัยปัจจุบัน (Globalization ๓.๐)

ด้านหนึ่งของโลกาภิวัตน์ในปัจจุบัน คือ ความพยายามที่จะปรับเปลี่ยนกฎระเบียบกติกาในการบริหารจัดการเศรษฐกิจ การเมืองโลก เพื่อการจัดระเบียบใหม่ของโลก เช่น การปรับกฎระเบียบด้านการค้าและการลงทุนที่เน้นการขจัดกฎระเบียบที่ขวางกั้น การค้าการลงทุนข้ามพรมแดนอย่างเสรี การปรับกฎระเบียบเพื่อสร้างความโปร่งใส และนำเงื่อนไขด้านประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน สิ่งแวดล้อม และการแก้ไขปัญหาโลกร้อนมาติดกันทางการค้ามากขึ้น ทั้งในรูปแบบที่เป็นมาตรการภาษี และที่ไม่ใช่มาตรการภาษี การปรับกฎระเบียบกติกาด้านสิ่งแวดล้อม และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ที่ทำให้กลุ่มประเทศกำลัง พัฒนาต้องมีส่วนร่วมในการลดปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกมากขึ้น ในอนาคต และเผชิญข้อจำกัดที่กลุ่มประเทศพัฒนาแล้ว กำลังดำเนินมาตรการใหม่ๆ ในรูปแบบต่างๆ ทั้งมาตรการพหุภาคี และมาตรการฝ่ายเดียว ในลักษณะสมัครใจ และบังคับ อาทิ การย้ายฐานการผลิตคาร์บอนจากประเทศพัฒนาแล้วมาอยู่ในประเทศกำลังพัฒนา และมาตรการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก ที่ทำให้ประเทศกำลังพัฒนาเสียเปรียบ นอกจากนี้ กฎระเบียบด้านสังคม เริ่มมีบทบาทสำคัญมากขึ้น ในเชิงการค้าและความร่วมมือระหว่างประเทศ โดยเฉพาะด้านสิทธิมนุษยชนเป็นประเด็นที่ประเทศพัฒนาแล้ว เรียกร้องให้ประเทศกำลังพัฒนาปฏิบัติตาม เช่น กระบวนการผลิตสินค้า จะต้องไม่ใช่แรงงานเด็ก ต้องไม่ละเมิดสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรของบุคคลหรือชุมชน การลงทุนของบริษัทข้ามชาติ ในประเทศกำลังพัฒนา ต้องคำนึงถึงประเด็นสิทธิมนุษยชน

นอกเหนือไปจากความได้เปรียบในด้านต้นทุน เป็นต้น กฎกติกาใหม่ของโลกเหล่านี้ ในด้านหนึ่งจะเป็นเครื่องมือ ในการต่อรองทางการค้าที่ผลักดันให้ผู้ประกอบการต้องมีการยกระดับการผลิตให้ได้มาตรฐานที่กำหนด เพื่อสามารถแข่งขันได้ อีกด้านหนึ่งที่น่าจะเป็นคุณต่อชุมชนท้องถิ่นไทย คือ ข้อตกลงระหว่างประเทศ ด้านสิ่งแวดล้อม สิทธิมนุษยชน และธรรมาภิบาลจะเป็นแรงกดดันให้ทุกภาคส่วนต้องคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ให้ความสำคัญกับการแสดงความรับผิดชอบต่อสังคม และการสร้างความเป็นธรรมลดความเหลื่อมล้ำในสังคม

ในอีกด้านหนึ่งที่เป็นตัวเร่งการแพร่กระจายตัวของโลกาภิวัตน์ คือ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี โดยเฉพาะความก้าวหน้า และความแพร่หลายอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยี และนวัตกรรมสารสนเทศและการสื่อสาร ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ และการหล่อหลอมกระบวนการ และพฤติกรรมทางสังคม ความเป็นไปได้ที่ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี จะสร้างผลกระทบให้เกิดขึ้น ทั้งในแง่ที่เป็นโอกาสของชุมชนท้องถิ่นไทยในการใช้ความทันสมัยของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและสังคมฐานราก ขณะเดียวกัน อาจเป็นภัยคุกคามต่อชีวิตความเป็นอยู่ และความมั่นคงของชุมชนท้องถิ่น เช่น ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนด้านวัฒนธรรมที่หลากหลายอย่างเสรี โดยที่ยังขาดแนวทางรองรับ หรือคัดกรองการไหลเข้ามาของข้อมูล การรับเอาข่าวสารที่ไม่เหมาะสม อาจนำไปสู่วิกฤตศีลธรรม และปัญหาสังคมอื่นๆ ตามมา รวมทั้งการเข้าถึงเทคโนโลยีที่ไม่เท่าเทียมกันของกลุ่มคนในสังคมและชุมชนก็จะกลายเป็นช่องว่างที่จะทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการพัฒนา

ขณะที่กระแสโลกาภิวัตน์แผ่คลุมไปทั่วโลกอย่างต่อเนื่อง ในยุคปัจจุบันยังเกิดพัฒนาการอีกกระแสหนึ่ง อันเป็นกระแสการแผ่ขยายตัวอย่างมากของประเทศที่มีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา จนก่อรูปกลายเป็นมหาอำนาจใหม่ในกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นกระแส “บูรพาภิวัตน์” ประเทศมหาอำนาจใหม่ ในกระแสบูรพาภิวัตน์นี้ได้พยายามแสดงบทบาท แผ่ขยายอิทธิพลเข้ามาสู่ประเทศในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะประเทศในกลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งมีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ในเชิงภูมิ

รัฐศาสตร์ ภูมิเศรษฐศาสตร์ และยังมีความอุดมสมบูรณ์ในเชิงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การแผ่ขยายอิทธิพล และการแย่งชิงบทบาทการนำของกระแสโลกาภิวัตน์และบูรพาภิวัตน์ ย่อมส่งผลกระทบต่อประเทศไทยในฐานะจุดยุทธศาสตร์สำคัญของภูมิภาคนี้ ทั้งในเชิงการเมืองการปกครอง การเสริมสร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจ และการพัฒนาประเทศ สำหรับในเชิงผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่นไทย กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในภาคประชาสังคมมีความเห็น ทั้งในเชิงที่เป็นโอกาสของการใช้กฎระเบียบกติกาโลกคุ้มครองสิทธิของชุมชนในการพิทักษ์ปกป้อง และการจัดการฐานทรัพยากรของชุมชน พร้อมทั้งเป็นโอกาสในการเพิ่มขีดความสามารถ การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็ง สามารถจัดการตนเองได้ แต่ในขณะเดียวกัน มีความกังวลว่าสายธารของมหาอำนาจที่ไหลมาปะทะสังสรรค์กันทั้งสองสายนี้ จะกลายเป็นภัยคุกคามที่หวังเข้ามาแทรกแซง และกอบโกยผลประโยชน์ทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย จนทำให้ชุมชนท้องถิ่นไทย หมดพลังที่จะจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืนในระยะยาว

กระแส “บูรพาภิวัตน์”
ประเทศมหาอำนาจใหม่ในกระแส
บูรพาภิวัตน์นี้ ได้พยายามแสดงบทบาท
แผ่ขยายอิทธิพลเข้ามาสู่ประเทศในแถบเอเชีย
ตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะประเทศ
ในกลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งมีความสำคัญทาง
ยุทธศาสตร์ในเชิงภูมิรัฐศาสตร์
ภูมิเศรษฐศาสตร์ และยังมีความ
อุดมสมบูรณ์ในเชิง
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ผลิตพืชอาหารลดลง ด้วยข้อจำกัดด้านพื้นที่ เทคโนโลยีที่มีอยู่ และการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างการผลิตพืชอาหาร และพืชพลังงานในอนาคต ส่งผลให้ผลผลิตอาหารสู่ตลาดลดลง ไม่เพียงพอกับความต้องการของประชากรโลก หรือมีราคาสูงเกินกว่ากำลังซื้อ โดยเฉพาะในกลุ่มประเทศยากจน อาจนำไปสู่การเกิดวิกฤตอาหารโลก สำหรับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อชุมชนท้องถิ่นไทยคือ ความแปรปรวนทางสภาพแวดล้อม จะส่งผลทางลบต่อการประกอบอาชีพทางการเกษตร และระบบนิเวศน์วิทยาโดยรวมของชุมชนท้องถิ่นไทย ยิ่งไปกว่านั้น ยังมีความวิตกกังวลว่าประเทศไทยจะกลายเป็นเป้าหมายหนึ่งของกลุ่มทุน ที่จะใช้ที่ดินทางการเกษตร เพื่อลงทุนด้านการเกษตร อาหาร และพลังงาน

อย่างไรก็ตาม มีแนวโน้มที่เป็นสัญญาณด้านบวกของชุมชนท้องถิ่นไทย กล่าวคือ มีกระแสความเคลื่อนไหวที่สะท้อนให้เห็นถึง ความตื่นตัวของหลายชุมชนท้องถิ่น ซึ่งตระหนักถึงสิทธิ และความจำเป็นที่จะต้องลุกขึ้นมา รวมตัวและร่วมมือกันดูแล ปกป้อง และพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม หลายชุมชนมีการเคลื่อนไหว ร่วมมือกัน ในลักษณะที่เชื่อมโยงกัน อย่างเป็นระบบนิเวศน์ ตั้งแต่ต้นน้ำไปจนถึงปลายน้ำ

๑.๑.๓ การเกิดประชาคมเศรษฐกิจเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (AEC)

กระแสการค้าเสรี ซึ่งผลักดันให้ประเทศต่างๆ ในโลกรวมกลุ่มกันเป็นเขตเศรษฐกิจเดียวกัน โดยเฉพาะในระดับภูมิภาค กลายเป็นความจริงมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การรวมตัวกันอย่างเป็นทางการ ในฐานะเขตการค้าเสรีในแถบภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้มีการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจเสรีของประชาคมอาเซียน (ASEAN Economic Community) ซึ่งเป็นการรวมตัวกันของสมาชิกทั้งในด้านเศรษฐกิจ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ นำมาซึ่งผลกระทบทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ ต่อภาคส่วนต่างๆ ที่ต้องมีการปรับตัว เพื่อรองรับกับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญนี้ ในแง่ผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่นไทย การเคลื่อนย้ายไหลเวียนของทุน การลงทุนแรงงาน การเดินทางข้ามพรมแดนอย่างเสรีมากขึ้น และการเกิดเขตเศรษฐกิจพิเศษตามแนวชายแดน เพื่อรองรับกับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ประสานกับการแผ่ขยายอิทธิพลของกระแสบูรพาภิวัตน์สร้างความวิตกกังวลว่า อาจส่งผลกระทบต่อ

๑.๑.๒ ความแปรปรวนทางสภาพแวดล้อมของโลก กับวิกฤตความมั่นคงทางพลังงานและอาหาร

ในช่วงกว่า ๓ ทศวรรษที่ผ่านมา สภาพอากาศที่แปรปรวนของโลก ได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ทุกภาคส่วนต้องตระหนักถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้น มีข้อมูลที่ยืนยันว่า อุณหภูมิโลกสูงขึ้นโดยเฉลี่ย ๐.๒ องศาเซลเซียสต่อทศวรรษ ส่งผลให้สภาพภูมิอากาศแปรปรวน ก่อให้เกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติบ่อยครั้ง และทวีความรุนแรง อาทิ แผ่นดินไหว ดินถล่ม ภูเขาไฟระเบิด อุทกภัย วาตภัย ภัยแล้ง ไฟป่า ระบบนิเวศในหลายพื้นที่ของโลกอ่อนแอ สูญเสียพันธุ์พืชและสัตว์ พื้นผิวโลกเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ โดยเฉพาะการสูญเสียพื้นที่ชายฝั่ง เนื่องจากระดับน้ำทะเลที่สูงขึ้น นำไปสู่การย้ายถิ่นของประชากร ที่อยู่อาศัยบริเวณชายฝั่งทะเล รวมทั้งสร้างความเสียหายต่อโครงสร้างพื้นฐาน เขตท่องเที่ยว เขตอุตสาหกรรม ที่มีการลงทุนสูงบริเวณพื้นที่ชายฝั่ง โรคระบาดเพิ่มขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาสุขภาพของประชากร รวมทั้งการระบาดของโรคและแมลงศัตรูพืช จากสภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลง สร้างความเสียหายแก่ผลผลิตทางการเกษตรและธัญญาหารของโลก รวมทั้งกระทบต่อภาคสังคม อาทิ ความยากจน การอพยพย้ายถิ่น และการแย่งชิงทรัพยากร นอกจากนี้ ความต้องการพืชพลังงานสินค้าเกษตรและอาหาร มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น จากการเพิ่มขึ้นของประชากรโลก แต่การ

ในเชิงลบต่อชุมชนท้องถิ่นไทยในหลากหลายแง่มุม เช่น การเข้ามาของสินค้าเกษตรราคาถูก และแรงงานต่างชาติที่มีค่าแรงถูกกว่าจะส่งผลกระทบต่อประกอบอาชีพทางการเกษตรบางสาขา และเกิดการแย่งงานราคาถูกที่ใช้ทักษะไม่สูง อีกทั้งการเข้ามาของแรงงานต่างชาติ จะทำให้เกิดการรวมตัวเป็นชุมชนรูปแบบใหม่ๆ ตามเขตเศรษฐกิจอุตสาหกรรมและเขตเศรษฐกิจพิเศษตามแนวชายแดน ที่อาจจะก่อให้เกิดปัญหาสังคมตามมา นอกจากนี้ จะเกิดปรากฏการณ์ของการเข้ามารุกล้ำแย่งชิงการถือครอง และการดำเนินการที่อาจสร้างความเสื่อมโทรม กระทั่งการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่นไทยเพิ่มมากขึ้นแต่ในอีกด้านหนึ่งเกิดการรวมตัวกัน เป็นกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ถือเป็นโอกาสสำคัญให้ภาคประชาสังคมของภูมิภาคนี้ ได้มีการถักทอเชื่อมโยงกันเป็นขบวนการเครือข่ายมากขึ้น ทั้งเครือข่ายด้านการประสานงานการทำงาน การดำเนินกิจกรรมต่างๆ รวมถึงเครือข่ายการเรียนรู้ประสบการณ์การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในประเด็นต่างๆ เช่น การจัดสวัสดิการชุมชน สิทธิสตรี และผู้ด้อยโอกาสในสังคม การจัดการที่อยู่อาศัย เป็นต้น อันเป็นการประสานงาน และการเรียนรู้ร่วมกันในระดับภูมิภาค

๑.๑.๔ การเกิดขบวนการตระหนักรู้และจิตสำนึกใหม่ และความตื่นตัวที่จะฟื้นฟูคุณค่าเดิม

การพัฒนาในห้วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา ทำให้เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิต ของชุมชนท้องถิ่นต่างๆ ทั่วโลก โดยเฉพาะในประเทศที่รับเอา กระบวนทัศน์ด้านการพัฒนา (Development paradigm) สมัยใหม่ไปใช้ในการกำหนดทิศทาง และแผนการพัฒนาประเทศ ผลพวงจากการพัฒนา ที่ก่อให้เกิดปัญหา ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดการตื่นตัวขนานใหญ่ ของขบวนการทางปัญญาด้านการพัฒนาของนานาชาติ อันเป็นความตื่นตัว ทั้งในระดับองค์กรโลกบาล ในหมู่นักคิดนักวิชาการด้านการพัฒนา หน่วยงานด้านการพัฒนาระดับประเทศ รวมทั้งขบวนการชุมชนท้องถิ่นทั่วโลก ที่ล้วนเกิดการตระหนักรู้ว่า ไม่สามารถปล่อยให้ทิศทางการพัฒนาประเทศ ดำเนินไปตามกระบวนทัศน์การพัฒนากระแสหลักแบบเดิมได้อีกต่อไป ดังนั้น ขบวนการทางปัญญาด้านการพัฒนาและขบวนการชุมชนท้องถิ่นทั่วโลกจึงพยายาม แสวงหาแนวทางการพัฒนารูปแบบใหม่ๆ ที่เน้นการฟื้นฟูสิ่งที่มีคุณค่าดั้งเดิม เช่น ภูมิปัญญา และ

ศิลปวัฒนธรรม ที่ทรงคุณค่าของชุมชน ขบวนการปฏิรูป กระบวนการที่คนใหม่เหล่านี้ ได้ทำให้เกิดการก่อรูปของจิตสำนึกใหม่ (New consciousness) ที่เรียกร้องต้องการให้เกิดการพัฒนาที่มีดุลยภาพ สร้างความสมดุล ความเป็นธรรม การมีส่วนร่วม ความมั่นคง และความยั่งยืนของการพัฒนาในทุกมิติ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม จิตใจ

ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเน้นที่การเสริมสร้างขีดความสามารถและความเข้มแข็งของสังคมฐานราก และชุมชนท้องถิ่นเป็นสำคัญ ความตื่นตัวของจิตสำนึกใหม่ด้านการพัฒนาเช่นนี้ ถือเป็นโอกาสที่ดีต่อขบวนการชุมชนท้องถิ่นไทยที่จะได้ร่วมประสานเชื่อมโยงเป็นภาคีเครือข่ายเพื่อการพัฒนาเปลี่ยนแปลงสังคมไทยไปในทิศทางที่สร้างสรรค์

๑.๒ สภาพแวดล้อมภายในประเทศที่กระทบกับชุมชนท้องถิ่นไทย

๑.๒.๑ การเมืองภายในประเทศกับกระแสการปฏิรูปประเทศไทย

ในห้วงปี พ.ศ. ๒๕๕๓ - ๒๕๕๘ ประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่จุดเปลี่ยนทางการเมือง ภายหลังจากเข้ามาของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ทำให้เกิดสภาพแวดล้อมทางการเมือง ที่เอื้อต่อการปฏิรูปประเทศไทย สอดรับกับข้อเรียกร้องของหลายภาคส่วนที่อยากเห็น การเปลี่ยนแปลงสังคมไทยไปในทิศทางที่เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับภาคประชาสังคม ส่งผลให้เกิดข้อเสนอเชิงปฏิรูป จากหลากหลายภาคส่วน อาทิ การผลักดัน พ.ร.บ.ปฏิรูปสังคม พ.ร.บ. ว่าด้วยสิทธิชุมชนในการจัดการที่ดิน การจัดตั้งสมัชชาพลเมือง ๗๗ จังหวัด เวทีสมัชชาพลเมือง สมัชชาคุณธรรมแห่งชาติ การจัดตั้งองค์กรชุมชนเพื่อให้มีฐานะเป็นนิติบุคคล เป็นต้น แท้จริงแล้วกระแสการปฏิรูปเหล่านี้ มีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง ถือเป็นขบวนการสำคัญ ที่จะปฏิรูปโครงสร้างเชิงอำนาจ เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถจัดการตนเองได้ อย่างไรก็ตามกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในภาคประชาสังคมยังคงกังวลต่อความแตกต่าง และความขัดแย้งทางอุดมการณ์ทางการเมืองที่อาจปะทุขึ้นได้อีกในอนาคต ซึ่งอาจกลายเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการปฏิรูปเชิงโครงสร้างอำนาจ ที่ปรับเปลี่ยนดุลยภาพเชิงบทบาทอำนาจหน้าที่ของการบริหารราชการ ไปสู่การเสริมสร้างขีดความสามารถในการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น และการพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนในระยะยาว

๑.๒.๒ พลวัตของประชากร สังคมวัฒนธรรม และการศึกษา

โครงสร้างประชากรของไทย กำลังเข้าสู่สภาวะการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ เมื่ออัตราการเกิดลดน้อยถอยลง

ประกอบกับเทคโนโลยีทางการแพทย์ดีขึ้น ส่งผลให้ประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่ “สังคมผู้สูงอายุ” ที่อัตราส่วนวัยแรงงาน เมื่อเทียบกับวัยผู้สูงอายุจะลดลง ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อสภาพความเป็นเมือง (Urbanization) ที่ขยายตัวและการขยายโอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียมและทั่วถึงมากขึ้น ทำให้เยาวชนไทยที่ครอบครัวยู่ในภาคการเกษตรได้รับการศึกษามากขึ้น เยาวชนในภาคการเกษตร และอาศัยในชนบทจำนวนมาก หันเหเข้าสู่เมือง และประกอบอาชีพอื่น ที่ไม่ใช่เกษตรกร ส่งผลให้ประชากรวัยแรงงาน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญหนึ่งในการผลิต โดยเฉพาะในภาคการเกษตรจะลดลงเรื่อยๆ การเกิดภาวะสมองไหลจากภาคชนบท / การเกษตร เข้าสู่ภาคเมือง/ธุรกิจอุตสาหกรรม ในขณะที่สังคมของชุมชนท้องถิ่นไทยกลายเป็นพื้นที่ที่เต็มไปด้วยประชากรวัยชราสีงเหล่านี้ย่อมส่งผลกระทบต่ออนาคตชุมชนท้องถิ่นไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ของการขาดความต่อเนื่องของการพัฒนาการสืบทอดภาวะผู้นำของชุมชนท้องถิ่น

นอกจากการขาดแคลนแรงงานภาคเกษตร และการสืบทอดภาวะผู้นำของชุมชนท้องถิ่นแล้ว ยังเกิดปัญหาที่มาจากพัฒนาของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารสมัยใหม่ ซึ่งนอกจากจะทำให้เกิดปัญหาค่านิยมแบบบริโภคนิยม-วัตถุนิยมแล้ว ได้หล่อหลอมให้เกิดปรากฏการณ์ “สังคมก้มหน้า” กล่าวคือ ผู้คนให้ความสนใจกับเครือข่ายทางสังคมเสมือนจริง (Social networking) ในอุปกรณ์สื่อสารมากกว่าคนรอบข้าง ทำให้ขาดการปฏิสัมพันธ์กันภายในครอบครัว และภายในสังคมชุมชน เกิดช่องว่างระหว่างวัย อันส่งผลต่อความสัมพันธ์ของครอบครัวและชุมชน นำไปสู่ปัญหาในการสื่อสารและการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมภายในชุมชนจะเลือนรางลงเรื่อยๆ

“หลายภาคส่วนอยากเห็นการเปลี่ยนแปลง สังคมไทยไปในทิศทางที่เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับภาคประชาสังคม ส่งผลให้เกิดข้อเสนอเชิงปฏิรูปจากหลากหลายภาคส่วน อาทิ การผลักดัน พ.ร.บ.ปฏิรูปสังคม พ.ร.บ. ว่าด้วยสิทธิชุมชนในการจัดการที่ดิน การจัดตั้งสมัชชาพลเมือง ๗๗ จังหวัด เวทีสมัชชาพลเมือง สมัชชาคุณธรรมแห่งชาติ การจัดแจ้งองค์กรชุมชน เพื่อให้มีฐานะเป็นนิติบุคคล เป็นต้น”

ประเด็นสุดท้ายที่เกิดขึ้นในหลายพื้นที่ของประเทศไทยแล้วและน่าจะเกิดมากขึ้น ภายหลังจากการเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนอย่างเป็นทางการ นั่นคือการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่างชาติดังกล่าวจากหลายประเทศเข้ามายังประเทศไทยอย่างเสรีมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษตามแนวชายแดน จะทำให้เกิดการรวมตัวตั้งหลักแหล่งเป็นสังคมชุมชนรูปแบบใหม่ๆ ที่มีความแตกต่างหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรมสูง อาจทำให้เกิดปัญหาสังคมในอีกรูปแบบหนึ่งได้ในอนาคต

๑.๒.๓ การพัฒนาเศรษฐกิจและผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่น

จากกระแสโลกที่แนวคิดเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรีหลังไหลเข้ามายังประเทศไทย นำมาซึ่งลัทธิบริโภคนิยมด้วยนั้น เป็นโอกาสให้ภาคธุรกิจหลังไหลเข้าสู่ชุมชน กระตุ้นให้เกิดการบริโภคเกินความจำเป็น เมื่อมาปะทะกับสถานการณ์ที่สังคมไทยมีวัยแรงงานที่มีความสามารถในการหารายได้มีสัดส่วนลดลงเรื่อยๆ ส่งผลให้รายได้ต่อครอบครัวไม่เพียงพอต่อรายจ่าย อันจะนำไปสู่ภาวะของการก่อหนี้สินครัวเรือนมากขึ้น และลุกลามไปสู่ปัญหาการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรมและความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่ทวีความรุนแรงมากขึ้นอีกด้วย

นอกจากนี้รัฐบาลไทยได้เสริมสร้างแนวทางการกระตุ้นการเติบโตทางเศรษฐกิจ มาตรการหนึ่งที่ใช้คือ

นโยบายการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การกำหนด “ยุทธศาสตร์การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมขนส่งของไทย พ.ศ. ๒๕๕๗-๒๕๖๕” ซึ่งประกอบด้วย ๕ แผนงาน คือ การพัฒนาโครงข่ายรถไฟระหว่างเมือง , การพัฒนาโครงข่ายขนส่งสาธารณะเพื่อแก้ไขปัญหาจราจรในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล , การเพิ่มขีดความสามารถทางหลวงเพื่อเชื่อมโยงฐาน , การผลิตที่สำคัญของประเทศ เชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน , การพัฒนาโครงข่ายการขนส่งทางน้ำ และการเพิ่มขีดความสามารถในการให้บริการขนส่งทางอากาศ อีกทั้งยังเห็นชอบในแนวทางการพัฒนาในระยะเร่งด่วน ที่จะเริ่มดำเนินการในปี ๒๕๕๗ และปี ๒๕๕๘ ประกอบด้วย (๑.) การเชื่อมโครงข่ายคมนาคมกับประตูการค้าเมืองหลัก กทม. และ ปริมณฑล (๒.) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ด้านคมนาคมขนส่งทางราง ซึ่งจะเป็นการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานรางรถไฟรางคู่ในเส้นทางรถไฟเดิม ในช่วงที่มีปัญหาความคับคั่ง การเดินทางเพื่อใช้ในการขนส่งสินค้า และสำหรับขบวนรถไฟท้องถิ่นให้สามารถใช้งานได้เต็มประสิทธิภาพ นอกจากนี้จะวางมาตรฐานใหม่ สำหรับอนาคตโดยการสร้างทางรถไฟทางคู่ขนาดมาตรฐาน มาตรการและแผนงานเหล่านี้ ของรัฐบาล แม้จะช่วยสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและความทันสมัยของการคมนาคม ทำให้การเดินทางติดต่อสื่อสารสะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้นแต่อีกด้านหนึ่งของการขยายตัวด้านคมนาคมย่อมหมายถึงผลกระทบ ที่จะเกิดขึ้นกับชุมชนต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบรรดาชุมชนเมือง ชุมชนแออัด และบรรดาชุมชนที่อยู่ตามแนวเส้นทางคมนาคม เช่น ชุมชนริมทางรถไฟ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีความเสี่ยงและภัยคุกคามที่จะเกิดขึ้น ต่อที่ดินทำกิน และฐานทรัพยากรของชุมชนท้องถิ่นไทยในอนาคต

๑.๒.๔ ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

ปัจจุบันสังคมไทยสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารได้ง่ายขึ้น เนื่องจากมีทางเลือกมากขึ้น และมีราคาที่ถูกลง อีกทั้งกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกที่กำลังก้าวเข้าสู่ยุคแห่งดิจิทัล รวมถึงนโยบายของรัฐบาลไทย ที่ให้ความสำคัญกับการขับเคลื่อนประเทศไทย ไปสู่เศรษฐกิจดิจิทัล (Digital economy) ความสามารถในการเชื่อมโยงถึงกันได้อย่างสะดวก

(Connectivity) ความรวดเร็วในการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และความสามารถในการจัดเก็บข้อมูลขนาดใหญ่ได้อย่างเป็นระบบ (Big data) ถือเป็นดาบสองคม ในด้านหนึ่งถือเป็นโอกาส ทำให้การติดต่อสื่อสารมีการรวมกลุ่มจากเครือข่ายสังคมออนไลน์ทำได้ง่ายขึ้นเช่นกัน นอกจากนี้ ยังส่งผลดีต่อชุมชนในการพัฒนาระบบฐานข้อมูล ที่ช่วยในการค้นหา รวบรวม จัดเก็บ และแลกเปลี่ยนความรู้ ข้อมูลสถานการณ์ต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ และมีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่และการทำมาหากินของคนในชุมชนได้ดียิ่งขึ้น แต่ในอีกด้านหนึ่ง เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารสมัยใหม่ กลายเป็นเครื่องมือที่เข้ามาปลุกกระแสบริโภคนิยม และวัตถุนิยมในชุมชนท้องถิ่น อีกทั้งยังทำให้เกิดการรับเอาค่านิยมวัฒนธรรมที่แปลกปลอม และส่งผลลบต่อค่านิยมวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นได้อย่างรวดเร็วเช่นเดียวกัน

นอกจากนี้ ความทันสมัยของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารสมัยใหม่ อาจกลายเป็นตัวผลิตซ้ำความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างสำหรับชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะบรรดาชุมชนชายขอบ ที่ยังขาดขีดความสามารถที่จะเข้าถึงเทคโนโลยีสมัยใหม่

๑.๒.๕ ความตื่นตัว ตระหนักรู้และจิตสำนึกใหม่ ของขบวนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นไทย

การตื่นตัว และตระหนักรู้ ถึงผลพวงของการพัฒนาและการตื่นรู้ที่จะฟื้นฟูคุณค่าเดิมจนก่อรูปขึ้นเป็นจิตสำนึกใหม่ด้านการพัฒนา มิได้เกิดขึ้นแต่ในขบวนการทางปัญญาระดับโลกเท่านั้น ขบวนการตื่นตัว ตระหนักรู้ สู่การยกระดับจิตสำนึกใหม่ด้านการพัฒนา ยังผุดบังเกิดขึ้นมากมาย

ในขบวนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นไทย ผลพวงจากการพัฒนาประเทศที่มุ่งเน้นการสร้างความสำเร็จเติบโตทางเศรษฐกิจในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา ได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งในเชิงคุณค่าระหว่างนโยบายการพัฒนา ที่เน้นการวัดระดับการพัฒนาประเทศด้วยตัวชี้วัดอัตราความสำเร็จเติบโตทางเศรษฐกิจกับวิถีชีวิตของชุมชน ที่ต้องการดำรงอยู่อย่างมีคุณค่า มีศักดิ์ศรี มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของตนเอง การเสียสมดุลของการพัฒนาที่ผ่านมา ที่มุ่งเน้นความทันสมัย และอัตราความสำเร็จเติบโตทางเศรษฐกิจ มากกว่าการคำนึงถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีของชุมชนท้องถิ่นทำให้ชุมชนท้องถิ่นไทยจำนวนมาก เริ่มเรียนรู้ที่จะปรับตัว และหันมาพัฒนา ฟื้นฟูคุณค่า และศักดิ์ศรีในการจัดการตนเอง

ประกอบกับขบวนการทางปัญญาในระดับหน่วยงานด้านการพัฒนาระดับชาติ นักคิด นักวิชาการ และนักกิจกรรมด้านการพัฒนา ต่างก็พบกับหนทางที่ตีบตันของกระบวนการพัฒนาแบบเดิม ทำให้ต้องร่วมกันขบคิด แสวงหากระบวนการพัฒนาใหม่ ที่เน้นการพัฒนาแบบสมดุล กระแสแนวคิดเรื่องการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable development) ที่เริ่มเป็นที่นิยมแพร่หลายในระดับโลก และการขับเคลื่อนการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในภาคส่วนต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน แม้กระทั่งภาคเอกชนยังมีกระแสเรื่องของบรรษัทภิบาล ความรับผิดชอบต่อสังคม ชุมชน และสิ่งแวดล้อม สิ่งเหล่านี้ถือเป็นกระแสสำคัญ ที่จะช่วยหนุนเสริมให้ ขบวนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นไทย สามารถพัฒนาตนเองให้มีความเข้มแข็งสามารถร่วมพัฒนากับภาคส่วนอื่นๆ ได้อย่างเป็นเอกภาพ และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีคุณค่าและศักดิ์ศรีแห่งตน

๑.๓ ภาพชุมชนท้องถิ่นในอนาคต ๓ - ๕ ปีข้างหน้า (พ.ศ.๒๕๖๑-๒๕๖๓)

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. ได้จัดให้มีการประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับภาพแห่งอนาคตของชุมชนท้องถิ่นไทย จากมุมมองของผู้นำองค์กรชุมชน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง กับการพัฒนาองค์กรชุมชนจากทั่วประเทศ เมื่อวันที่ ๑๗-๑๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ เพื่อวิเคราะห์ถึงภาพของชุมชน ท้องถิ่นไทยในอีก ๓ - ๕ ปีข้างหน้า โดยพิจารณาบนพื้นฐานของกระแสการเปลี่ยนแปลงทั้งจากภายนอกและภายในประเทศ ผลการระดมความคิดเห็นทำให้เห็นภาพของ “ระบบนิเวศน์ชุมชน” ซึ่งแต่ละชุมชนต่างมีศักยภาพ ของตนเอง แต่มีขีดความสามารถในการใช้ศักยภาพของตนเองแตกต่างกันออกไป และเมื่อชุมชนท้องถิ่นไทยถูกกระทบจากกระแสการเปลี่ยนแปลงทั้งจากภายนอกและภายในประเทศ ส่งผลให้เห็นภาพแห่งอนาคตของชุมชนท้องถิ่นไทยที่หลากหลาย สรุปโดยภาพรวมของการระดมสมองแล้วพบว่า สามารถสังเคราะห์และจัดแบ่งภาพแห่งอนาคตของชุมชนท้องถิ่นไทยได้เป็น ๓ ประเภท ได้แก่

๑.๓.๑ ภาพของ “ชุมชนท้องถิ่นตั้งรับ”

หมายถึง ภาพของชุมชนท้องถิ่นกลุ่มหนึ่ง ที่ยังคงไม่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลง ทั้งจากภายนอกและภายในประเทศมากนัก ชุมชนเหล่านี้ จึงมีท่าทีในลักษณะ “ตั้งรับ” กล่าวคือยังคงรอดูสถานการณ์อยู่เป็นระยะและยังไม่มีแผนการเคลื่อนไหวเพื่อพัฒนาชุมชนและองค์กรชุมชนอย่างเด่นชัด

๑.๓.๒ ภาพของ “ชุมชนท้องถิ่นอ่อนแอ ล่มสลาย”

หมายถึง ภาพของชุมชนกลุ่มหนึ่ง ที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทั้งจากภายนอกและภายในประเทศอย่างหนัก จนทำให้เกิดภาวะ “เสียศูนย์” กล่าวคือ เป็นชุมชนท้องถิ่นที่ถูกคุกคามจากสภาพแวดล้อมภายนอก และต้องสูญเสียฐานทุนและทรัพยากรต่างๆ ของชุมชน ทั้งทางด้านกายภาพ อันได้แก่ การสูญเสียที่ดินทำกิน การถูกบุกรุกทำลาย และถือครองพื้นที่ป่า การแย่งชิงแหล่งน้ำ กระทั่งการสูญเสียอาชีพ ตกเป็นเหยื่อล่อของระบบทุนที่รุกเข้ามามีส่วนร่วมไปถึงการสูญเสียอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และจิตวิญญาณของชุมชน ยิ่งชุมชนใดขาดพื้นฐานทุนทางสังคมที่เข้มแข็งเหนียวแน่น ก็ยิ่งมีโอกาสสูงที่จะเผชิญกับความอ่อนแอและความล่มสลายของความเป็นชุมชน

๑.๓.๓ ภาพของ “ชุมชนท้องถิ่นที่เรียนรู้ ปรับตัวร่วมมือและพัฒนา”

หมายถึง ภาพของชุมชนที่ แม้ จะได้รับผลกระทบและแรงกดดันจากสถานการณ์ การเปลี่ยนแปลง ทั้งจากภายนอก และภายในประเทศ แต่ชุมชนเลือกที่จะเรียนรู้และปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ของการเปลี่ยนแปลง โดยรู้จักใช้โอกาส จากกระแสการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ มาพัฒนาให้ชุมชนท้องถิ่นมีความเข้มแข็ง เป็นชุมชนที่เรียนรู้ที่จะใช้ศักยภาพในการพัฒนาตนเอง ให้มีความเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้ในระดับฐานราก แล้วเรียนรู้ที่จะยกระดับสร้างความร่วมมือ และใช้ประโยชน์จากภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคธุรกิจเอกชน มีการถักทอเชื่อมประสานเครือข่ายขององค์กรชุมชนกับภาคีร่วมพัฒนาและชุมชนท้องถิ่น เรียนรู้ที่จะสร้างโอกาสในการทำงานเป็นเครือข่าย การเรียนรู้ และการพัฒนาระหว่างชุมชนมากขึ้น

๒

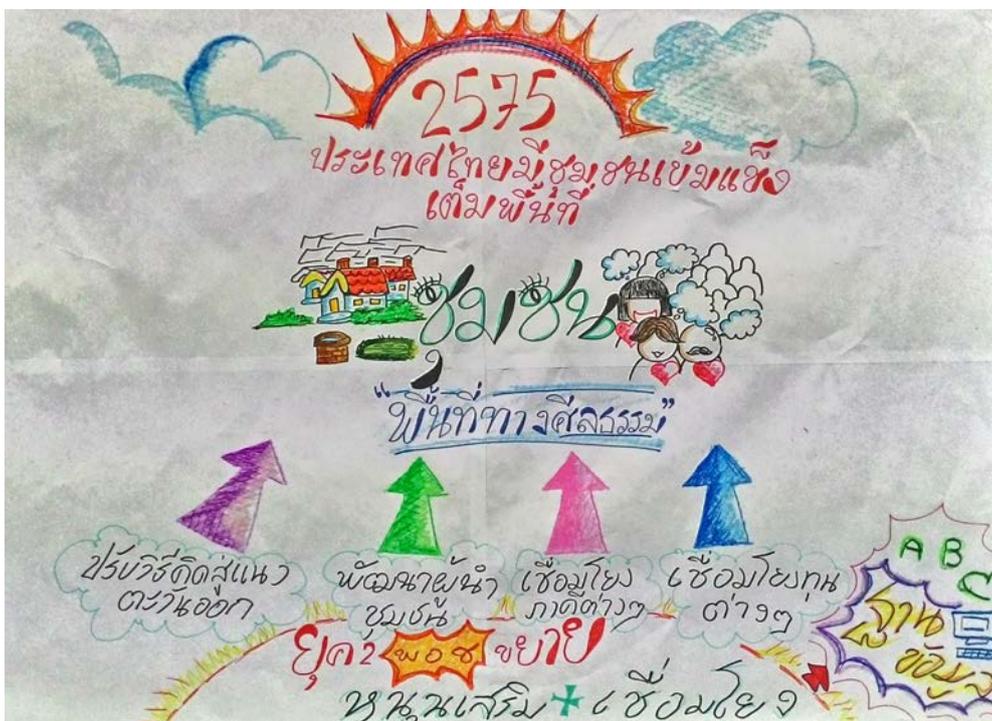
วิสัยทัศน์

จากการระดมสมองผู้นำองค์กรชุมชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาองค์กรชุมชนจากทั่วประเทศ เมื่อวันที่ ๑๗ ถึง ๑๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ ได้ร่วมกันมองไปยังอนาคต ๒๐ ปีข้างหน้า และร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์ระยะยาว ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น และภาพวิสัยทัศน์ร่วม “องค์กรชุมชนท้องถิ่นในอนาคต” ในระยะ เวลา ๓ - ๕ ปี อย่างเห็นพ้องต้องกันว่า ดังนี้

๒.๑ วิสัยทัศน์ร่วมระยะ ๒๐ ปี

“ในปี พ.ศ. ๒๕๗๕ ชุมชนท้องถิ่นไทยจะมีความเข้มแข็งเต็มพื้นที่ประเทศไทย” ภายใต้ “วิสัยทัศน์ร่วมระยะ ๒๐ ปี” นี้ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ในฐานะที่เป็นหน่วยงานสำคัญหน่วยหนึ่ง ที่จะแสดงบทบาทหน้าที่ในการร่วมกันกับองค์กรภาคี ขับเคลื่อนขบวนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นไทย และขบวนการองค์กรชุมชน ให้มีความเข้มแข็ง แม้ปัจจุบันสถาบันฯ จะมีการกำหนดวิสัยทัศน์ไว้อย่างชัดเจนอยู่แล้วว่า “**เป็นองค์กรของประชาชนที่ มุ่งสร้างความเข้มแข็งของสังคมจากฐานราก ด้วยพลังองค์กรชุมชนและประชาสังคม**” อย่างไรก็ตาม เพื่อให้วิสัยทัศน์ระยะ ๒๐ ปี ที่ผู้นำองค์กรชุมชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาองค์กรชุมชนจากทั่วประเทศ ได้ร่วมกันกำหนดขึ้นมาสามารถเกิดขึ้นเป็นจริงได้ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน จึงมีการกำหนด “วิสัยทัศน์ระยะ ๓ - ๕ ปี” ข้างหน้าขึ้นมา เพื่อเป็นการรองรับและเป็นฐานสำคัญในการหนุนเสริมวิสัยทัศน์ระยะ ๒๐ ปี

วิสัยทัศน์ชุมชนเข้มแข็งของ ศ.นพ.ประเวศ วะสี

องค์ประกอบของการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนท้องถิ่น

จากการระดมความคิดเห็นจากผู้นำ และผู้แทนของขบวนการชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิ และภาคีเครือข่ายการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง ทำให้ได้ข้อสรุปที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันว่า แนวทางการสร้างความเข้มแข็ง ให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถจัดการตนเองได้ มีองค์ประกอบสำคัญ ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) “คน” เข้มแข็ง ๒) “ขบวนการชุมชน” เข้มแข็งและมีธรรมาภิบาล ๓) ชุมชนมี “คุณภาพชีวิต” ที่ดี และ ๔) การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างและนโยบาย โดยมีรายละเอียดของแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์ประกอบสำคัญทั้ง ๔ ด้าน ดังนี้

๓.๑ “คน” เข้มแข็ง

๓.๑.๑ คนของชุมชนท้องถิ่นเป็น “พลเมืองใส่ใจสังคม”

เกิดการพัฒนาคณะ “คน” ในชุมชนท้องถิ่น สู่วิถีความเป็น “พลเมืองใส่ใจสังคม” ในระบอบประชาธิปไตย ที่เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เคารพสิทธิเสรีภาพ และกฎกติกาของสังคมที่เป็นธรรม และมีความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม มีกระบวนการที่สามารถสร้างความเป็นพลเมืองของชุมชน และพัฒนาคนในชุมชนท้องถิ่นให้เป็นนักคิด นักยุทธศาสตร์ นักวางแผน นักวิชาการ นักประสาน นักประชาสัมพันธ์ของชุมชน

๓.๑.๒ ผู้นำของชุมชนท้องถิ่น

เกิดกระบวนการพัฒนาภาวะผู้นำของชุมชนท้องถิ่น ทั้งผู้นำปัจจุบัน และผู้นำรุ่นใหม่ ให้เป็นผู้ที่เห็นแก่ส่วนรวม เป็นผู้อุทิศตนให้สังคม มีความสุจริต มีปัญญา มีการสื่อสารเชื่อมโยง เป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป มีคนรุ่นใหม่มาร่วมกันพัฒนาชุมชนท้องถิ่นมากขึ้น

๓.๒ “ขบวนการชุมชน” เข้มแข็งและมีธรรมาภิบาล

๓.๒.๑ เครือข่าย/กลไกงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

๓.๒.๑.๑ ขบวนการชุมชน : องค์กร เครือข่าย ขบวนการชุมชน

เกิดการรวมตัวของคนในพื้นที่เป็นกลุ่ม/องค์กรชุมชน โดยใช้สถานการณ์ปัญหาหรือความต้องการของคนในชุมชนเป็นเครื่องมือในการรวมกลุ่มคน เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหา และพัฒนาชุมชนด้านต่างๆ เกิดการเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายองค์กรชุมชน/สภาองค์กรชุมชน ในการขับเคลื่อนงานพัฒนาระดับพื้นที่ และเชื่อมโยงกันเป็นขบวนการชุมชนทั้งเชิงประเด็นการพัฒนา และพื้นที่ระดับจังหวัด ภูมิภาค ระดับชาติ มีการจัดกระบวนการเรียนรู้ต่อเนื่อง รวมถึงการบูรณาการการทำงานร่วมกับภาคีพัฒนาในการขับเคลื่อนงานพัฒนาในพื้นที่

๓.๒.๑.๒ กลไก “กลาง” หรือ “พื้นที่กลาง”

สภาองค์กรชุมชนหรือเครือข่ายองค์กรชุมชนเป็นกลไกกลางในการประสานเชื่อมโยงให้ทุกคนทุกกลุ่ม/องค์กรร่วมสร้างพื้นที่กลาง ร่วมกันคิด วางเป้าหมายการแก้ไขปัญหา และพัฒนาชุมชนท้องถิ่นร่วมกัน รวมถึงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสรุปบทเรียนร่วมกัน ซึ่งเป็นการปฏิบัติการของประชาชนในระดับฐานราก ในการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วม อันเป็นประชาธิปไตยชุมชนจากฐานราก และมีคุณค่าของการเป็นการเมืองภาคประชาชน หรือการเมืองภาคพลเมืองอย่างแท้จริง

๓.๒.๒ ระบบการบริหารจัดการ

๓.๒.๒.๑ การรับรองสถานภาพองค์กรชุมชน

มีกระบวนการรับรองสถานภาพ จัดทำข้อมูลกลุ่มองค์กรชุมชนที่มีบทบาทในงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่นเองของชุมชน และท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่การยอมรับ และรับรองตนเองขององค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน จากการรับรองสถานะการมีอยู่จริงขององค์กรชุมชน และเครือข่ายองค์กรชุมชน สู่การพัฒนาคุณภาพร่วมกัน เพื่อให้้องค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กร สามารถนำเสนอสถานภาพที่ได้รับการรับรองไปใช้ประโยชน์ในการติดต่อ ประสานการทำงาน กับหน่วยงานต่างๆ

๓.๒.๒.๒ การติดตามตรวจสอบ

เกิดกลไกและระบบการติดตามตรวจสอบการทำงานขององค์กรชุมชน เพื่อการพัฒนาระบบการทำงานให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และมีธรรมาภิบาล เป็นองค์กรชุมชนที่มีคุณภาพ พร้อมทั้งส่งเสริมสนับสนุนให้ภาคีพัฒนาได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา และติดตามตรวจสอบการทำงาน

๓.๓ “คุณภาพชีวิต” ที่ดี

คนในชุมชนท้องถิ่นสามารถจัดการแก้ไขปัญหา และยกระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ ได้แก่ ความเข้มแข็งของระบบเศรษฐกิจและทุนของชุมชน ระบบทางสังคมที่เข้มแข็ง เสริมสร้างความมั่นคงในชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น และมีการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ที่เป็นฐานทุนที่สำคัญของชุมชนร่วมกัน

๓.๓.๑ ระบบเศรษฐกิจชุมชนและทุนชุมชนเข้มแข็ง

ชุมชนท้องถิ่นสามารถร่วมกันสร้างระบบเศรษฐกิจและทุนให้เป็นของชุมชน โดยการสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมด้านเศรษฐกิจ และการเชื่อมโยงทุนภายในชุมชน เพื่อสร้างความมั่นคงในเรื่องอาชีพ รายได้ และคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับสมาชิกในชุมชน เป็นอิสระไม่ถูกครอบงำ และสามารถจัดการความสัมพันธ์กับระบบเศรษฐกิจและทุนภายนอก ในการเสริมสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนประกอบด้วยแนวทางสำคัญ ๕ ประการ ได้แก่

๓.๓.๑.๑ กลุ่มออมทรัพย์

มีฐานกลุ่มออมทรัพย์/องค์กรการเงินชุมชนที่เข้มแข็ง การออมที่สม่ำเสมอต่อเนื่อง มีระบบบริหารจัดการที่ดี ยกกระดับไปสู่กองทุนการพัฒนาระดับตำบล/เมือง หรือสถาบันการเงินชุมชน เพื่อขยายไปสู่การพัฒนาด้านอื่นๆ เช่น การจัดสวัสดิการชุมชน และที่อยู่อาศัย

๓.๓.๑.๒ การรวมกลุ่มพัฒนาเศรษฐกิจด้านต่างๆ

มีฐานกลุ่มกิจกรรม เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาด้านเศรษฐกิจ เช่น กลุ่มการผลิต กลุ่มเกษตรอินทรีย์ กลุ่มแปรรูป กลุ่มงานบริการ ฯลฯ

๓.๓.๑.๓ กองทุนกลาง

เกิดการพัฒนาดำเนินงานในชุมชนจากฐานกลุ่มออมทรัพย์หรือกลุ่มอื่นๆ มาร่วมสร้างกองทุนกลาง หรือการบูรณาการทุนในชุมชนท้องถิ่น ให้มีขนาดกองทุนที่ใหญ่ขึ้น สามารถใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนหลากหลายขึ้น รวมทั้งทำให้เกิดการเชื่อมโยงประสานแหล่งทุนจากภายนอก สามารถนำรายได้จากกองทุนในการทำงานพัฒนา ค่าใช้จ่าย สวัสดิการคนทำงาน ลดการพึ่งพิงทุนภายนอก

๓.๓.๑.๔ การสร้างมูลค่าเพิ่ม (Value creation)

ยกระดับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนขั้นก้าวหน้า มีการติดต่อประสานจัดหาทุนหรือแหล่งเงินทุน เช่น ธนาคาร หรือบริษัทห้างร้าน ภาคเอกชน มาช่วยในการลงทุน ยกระดับเทคโนโลยีการผลิต และคุณภาพการบริหารจัดการด้านต่างๆ อย่างครบวงจร

๓.๓.๑.๕ การพึ่งตนเอง (Self-reliant)

เสริมสร้างขีดความสามารถของคนในชุมชนท้องถิ่นให้มีความรู้ความสามารถ และสามารถใช้และบริหารทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุดสามารถพึ่งพาตนเองได้

๓.๓.๒ ระบบสังคมที่เข้มแข็ง

ชุมชนท้องถิ่นทั่วประเทศมีการสร้างระบบสังคมที่เป็นรากฐานในการพึ่งตนเอง มีระบบช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และมีส่วนร่วมในการดูแลและบริหารจัดการ

๓.๓.๒.๑ สวัสดิการชุมชน

เป็นการสร้างหลักประกันความมั่นคงของคนในชุมชนบนพื้นฐาน “ให้อย่างมีคุณค่า รับอย่างมีศักดิ์ศรี” ทำให้คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยที่ชุมชนเป็นผู้ริเริ่มเป็นเจ้าของและดำเนินการด้วยตนเอง ซึ่งจะนำไปสู่การลดความเหลื่อมล้ำของคนในชุมชน ทำให้เกิดความรัก ความสามัคคี การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน เป็นการพัฒนาคนจากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน ในลักษณะของหุ้นส่วนการพัฒนาของชุมชน ท้องถิ่นและภาครัฐ ซึ่งเป็นรากฐานของสังคมสวัสดิการ

๓.๓.๒.๒ ที่อยู่อาศัย

ชุมชนมีความมั่นคงการอยู่อาศัย เกิดการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยที่เป็นระบบทั้งเมือง โดยที่ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทหลัก ในการแก้ไขปัญหา และนำไปสู่การพัฒนาอย่างบูรณาการที่ครอบคลุมมิติด้านกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ สวัสดิการและความเข้มแข็งของชุมชน

๓.๓.๓ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

ชุมชนท้องถิ่นมีความสามารถและมีสิทธิในการจัดการ แก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน การดูแลรักษาและการใช้ประโยชน์ ดิน น้ำ ป่า และการดูแลรักษาสภาพแวดล้อมอื่นๆ เช่นการจัดการขยะ ฯลฯ

๓.๓.๓.๑ ที่ดินที่ทำกิน

เกิดการจัดการและแก้ไขปัญหาที่ดินโดยชุมชนท้องถิ่นเป็นแกนหลัก ร่วมกับหน่วยงาน และภาคีพัฒนาที่เกี่ยวข้อง โดยร่วมจัดทำข้อมูล แผนที่ทำมือ ผังตำบล จัดทำแผนการแก้ไขปัญหาที่ดิน และแผนพัฒนา ด้านต่างๆ เกิดกองทุนที่ดิน ข้อบัญญัติท้องถิ่นรองรับ รวมถึงการจัดระบบ ให้ผู้ที่ได้รับสิทธิที่ดินแล้วสามารถดูแลใช้ประโยชน์ที่ดินได้อย่างยั่งยืน การพัฒนาพื้นที่ให้เหมาะสมกับการทำกิน และการอยู่อาศัย ซึ่งจะทำให้เกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างสูงสุดและคุ้มค่า

๓.๓.๓.๒ น้ำ

ชุมชนท้องถิ่นรับรู้และตระหนักในการมีส่วนร่วมบริหารจัดการน้ำอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะพื้นที่ชุมชนลุ่มน้ำที่ได้รับผลกระทบจากการบริหารจัดการน้ำของภาครัฐ และการเตรียมความพร้อมของชุมชน ในการจัดการภัยพิบัติต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนอย่างเป็นระบบ ตลอดจนการผลักดันให้เกิดการร่วมกันสร้างข้อบัญญัติท้องถิ่น ที่นำไปสู่การจัดการทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืน

๓.๓.๓.๓ ป่า

เกิดการเชื่อมโยงกลไกการจัดการร่วมระหว่าง ชุมชนท้องถิ่น ภาคประชาสังคม ภาคีพัฒนา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการดูแล รักษา และฟื้นฟูผืนป่า รวมถึงผลักดันให้เกิดการร่วมกันสร้างข้อบัญญัติท้องถิ่นที่ระบุของเขตป่าชุมชน และขอบเขตป่าอนุรักษ์ให้ชัดเจนเพื่อให้คนอยู่ร่วมกับป่าได้อย่างยั่งยืน

๓.๔ การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างและนโยบาย

ชุมชนท้องถิ่นมีความเข้มแข็งในการจัดการตนเอง สามารถใช้สิทธิชุมชนด้านต่างๆ เกิดการกระจายอำนาจสู่ชุมชนท้องถิ่นมากขึ้น สามารถเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง นโยบาย กฎหมายต่างๆ ที่เอื้อต่อการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น

๓.๔.๑ กระจายอำนาจ

๓.๔.๑.๑ เกิดการกระจายอำนาจในการจัดการงบประมาณโดยชุมชน

ชุมชนท้องถิ่นมีสถานะเป็นนิติบุคคล มีสิทธิในการจัดการงบประมาณโดยตรงจากรัฐ สามารถบริหารจัดการงบประมาณในระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล และชุมชนด้วยตนเอง

๓.๔.๑.๒ สมัชชาพลเมือง

เกิดสมัชชาพลเมืองในระดับพื้นที่ที่มีการเชื่อมโยงกลุ่ม องค์กรชุมชน ท้องถิ่น ท้องที่ สถาบันต่างๆ ในพื้นที่ ภาคเอกชน หน่วยงานรัฐในพื้นที่ ให้มาร่วมปรึกษาหารือวางเป้าหมาย กำหนดแผนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น มีอำนาจตัดสินใจ การกำกับ ติดตามตรวจสอบการทำงานของหน่วยงาน

๓.๔.๒ สิทธิชุมชน

ชุมชนท้องถิ่นมีสิทธิในการดูแลรักษา ตัดสินใจใช้ประโยชน์ จากทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ ดิน น้ำ ป่า ชายฝั่งและทรัพยากรอื่นๆ รวมทั้งสิทธิในการจัดการงานพัฒนาต่างๆ

นโยบาย

นโยบายคณะกรรมการสถาบันฯ เพื่อการพัฒนาขบวนองค์กรชุมชน ได้จัดทำขึ้นบนพื้นฐาน ของกระบวนการมีส่วนร่วม ระหว่าง คณะกรรมการสถาบันฯ ผู้แทนองค์กรชุมชนในแต่ละภาค นักวิชาการ ภาคประชาสังคม ภาคเอกชน ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่ เมื่อวันที่ ๑๗ – ๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๗ โดยมีผู้เข้าร่วมจำนวน ๑๖๓ คน ซึ่งได้มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้อง ในการจัดทำนโยบาย เพื่อให้เป็นนโยบายที่เกิดจากการ “ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ” อย่างแท้จริง

จากข้อเสนอในการสัมมนาได้นำมาสู่การพัฒนาเป็นนโยบายคณะกรรมการสถาบันฯ เพื่อการพัฒนาขบวนองค์กรชุมชน ซึ่งจะดำเนินการในระยะ ๓ ปี ภายใต้การบริหารและกำกับดูแลของคณะกรรมการสถาบันฯ ชุดปัจจุบัน เพื่อ “ขับเคลื่อนวิสัยทัศน์ ๒๕๗๕ ชุมชนท้องถิ่นไทยมีความเข้มแข็งเต็มพื้นที่” โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นมีความเข้มแข็ง สู่การจัดการตนเองในช่วง ๓ ปีข้างหน้า (พ.ศ. ๒๕๕๘ - ๒๕๖๐) นอกจากนี้ได้ยึดตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งสถาบันฯ และบทบาทหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) พ.ศ. ๒๕๔๓ ซึ่งจะดำเนินการตามแนวทางและวิสัยทัศน์ของสถาบันฯ ในการ “เป็นองค์กรของประชาชนที่มุ่งสร้างความเข้มแข็งของสังคมจากรฐานราก ด้วยพลังองค์กรชุมชนและประชาสังคม” โดยมีนโยบายสำคัญ ดังนี้

๕.๑ การพัฒนาพื้นที่รูปธรรมชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองเพื่อเป็นพลังสู่การเปลี่ยนแปลงและขยายผลการพัฒนา

สนับสนุนการพัฒนาและยกระดับพื้นที่ปฏิบัติการ เป็นพื้นที่รูปธรรมต้นแบบในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และขยายผลการพัฒนา ซึ่งจะนำไปสู่พลังการเปลี่ยนแปลงของชุมชนท้องถิ่นที่กว้างขวาง และเป็นผลผลักดันเชิงนโยบาย โดยใช้กลไกและประเด็นงานในพื้นที่เป็นรูปธรรมการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น และเชื่อมโยงให้เกิดการบูรณาการการพัฒนาเชิงพื้นที่

๕.๑.๑ พัฒนาพื้นที่ที่มีศักยภาพเป็นพื้นที่ต้นแบบ

ส่งเสริมการวิเคราะห์ และประเมินศักยภาพของพื้นที่ปฏิบัติการจากการขับเคลื่อนงานพัฒนาในช่วงที่ผ่านมา เพื่อยกระดับการพัฒนาเป็นพื้นที่ต้นแบบชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองในการพัฒนา ซึ่งอาจเป็นการพัฒนาในเชิงประเด็นงานต่างๆ เช่น การพัฒนาที่อยู่อาศัย การจัดการที่ดินทำกิน การจัดสวัสดิการชุมชน การจัดการภัยพิบัติ หรือการพัฒนาเชิงภูมินิเวศสู่พื้นที่ต้นแบบชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองในหลากหลายด้าน และใช้พื้นที่ต้นแบบเป็นฐานในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อขยายผลสู่พื้นที่อื่นๆ ต่อไป

๔.๑.๒ พัฒนาการความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก

สนับสนุนการพัฒนาาระบบเศรษฐกิจชุมชนและทุนชุมชนฐานรากบนวิถีเศรษฐกิจพอเพียง การวิเคราะห์ปัญหาและศักยภาพของระบบเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่น กลุ่มเครือข่ายทางเศรษฐกิจ และสร้างกลไกการเชื่อมโยงในการพัฒนาอย่างครบวงจร ตั้งแต่การผลิตถึงการตลาด ประสานความร่วมมือกับภาคประชาสังคม ภาคเอกชน เพื่อสร้างความมั่นคงด้านอาชีพและรายได้ให้แก่คนในชุมชน ตลอดจนยกระดับคุณภาพชีวิตคนในชุมชนอยู่ดีมีสุข

๔.๒ การพัฒนาแผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างมี “ดุลยภาพ” และยั่งยืน

สนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ที่ครอบคลุมทุกมิติทั้งด้านการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และทรัพยากรสิ่งแวดล้อม เพื่อให้คนในชุมชนได้เห็นเป้าหมายการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นร่วมกัน ใช้แผนเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนงานพัฒนาที่จะทำให้ชุมชนท้องถิ่นมีความมั่นคง และมีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยยังคงรักษาเอกลักษณ์ และปรับใช้ภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม ในการจัดการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการฟื้นฟูและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นสู่ความสมดุลและยั่งยืน

๔.๒.๑ การจัดการพื้นที่อย่างมีส่วนร่วม

ส่งเสริมการเชื่อมโยงการพัฒนาอย่างบูรณาการ โดยการระดมพลังในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นที่ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมอย่างเป็นกระบวนการ ตั้งแต่การสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน จัดทำแผนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและบริบทของชุมชน โดยมีขบวนการองค์กรชุมชน และสภาองค์กรชุมชน เป็นกลไกกลางในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

๔.๒.๒ สร้างโอกาสให้คนในชุมชนสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและทุนในชุมชน

เป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำรงชีวิต และประกอบอาชีพของคนในชุมชนท้องถิ่น โดยการให้คนในชุมชนเกิดความตื่นตัวตระหนักและมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น พัฒนากลไก และระบบการจัดการร่วมของชุมชนท้องถิ่น ในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืน เช่น การจัดทำผังชุมชนสู่การจัดการที่ดิน และที่อยู่อาศัยของคนในชุมชนท้องถิ่น และยกระดับสู่การจัดทำข้อบัญญัติท้องถิ่น

๔.๒.๓ เชื่อมโยงแผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่นสู่ยุทธศาสตร์จังหวัด

เป็นการผลักดันแผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของภาคประชาชนเป็นแผนยุทธศาสตร์จังหวัด โดยได้รับการสนับสนุนหรือเชื่อมโยงบรรจุเป็นแผนพัฒนาของหน่วยงานภาครัฐ หรือหน่วยงานท้องถิ่น หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๔.๓ การยกระดับการใช้ข้อมูลสารสนเทศสู่องค์ความรู้

เพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นและการสื่อสารเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง

ชุมชนท้องถิ่นเป็นเจ้าของ และใช้ข้อมูลในการทำงานพัฒนา สามารถจัดการความรู้จากการปฏิบัติและความรู้จากภายนอก เป็นองค์ความรู้ในงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่นที่สามารถใช้ในการขยายผลงานพัฒนาที่ครอบคลุมกว้างขวางขึ้น ชุมชนท้องถิ่น และภาคีพัฒนาสามารถเข้าถึงและเลือกใช้ความรู้และเทคโนโลยีได้อย่างคุ้มค่าและเหมาะสม

๔.๓.๑ ส่งเสริมให้มีการใช้ข้อมูลสารสนเทศเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

เป็นการพัฒนาและเชื่อมโยงระบบฐานข้อมูลองค์กรชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชน สภาองค์กรชุมชน และประเด็นงานพัฒนาต่างๆ เช่น ที่อยู่อาศัย ที่ดินทำกิน สวัสดิการชุมชน เป็นต้น เป็นระบบฐานข้อมูลเชิงพื้นที่ที่มีความทันสมัยเป็นปัจจุบันและพร้อมใช้งาน พร้อมทั้งสนับสนุนให้ขบวนองค์กรชุมชนมีความรู้และทักษะ ในการใช้ประโยชน์ข้อมูลสารสนเทศเพื่อดำเนินงาน และติดตามผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ตลอดจนประสานเชื่อมโยงระบบฐานข้อมูลกับภาคีพัฒนาที่เกี่ยวข้อง

๔.๓.๒ สร้างองค์ความรู้ที่มีคุณภาพ

ส่งเสริมให้มีการจัดทำชุดองค์ความรู้ที่เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น จัดการความรู้จากการปฏิบัติ ถอดบทเรียนกรณีพื้นที่รูปธรรม ที่ประสบความสำเร็จเพื่อขยายผล ประสานความร่วมมือกับสถาบันการศึกษา นักวิชาการในการค้นหาองค์ความรู้ชุมชนผ่านการศึกษาวิจัย เพื่อยกระดับสู่การปฏิบัติได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของชุมชนท้องถิ่นแต่ละพื้นที่

๔.๓.๓ เพิ่มประสิทธิภาพการสื่อสารประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง

พัฒนานักสื่อสารชุมชนและเพิ่มช่องทาง รูปแบบการสื่อสารที่หลากหลายกว้างขึ้น เพื่อให้งานพัฒนาชุมชนที่ชุมชนเป็นแกนหลักเป็นที่รับรู้ของสาธารณะ ทุกภาคส่วนให้การสนับสนุนพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

๔.๔ การพัฒนาคุณภาพคนสู่ความเป็นพลเมืองและสร้างความเข้มแข็ง ของขบวนการองค์กรชุมชน

เป็นการวางรากฐานการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็งโดยการพัฒนาและยกระดับขีดความสามารถของคนทำงานครอบคลุมทั้งบุคลากร พอช. และผู้นำชุมชนท้องถิ่น พร้อมทั้งเสริมสร้างขีดความสามารถของขบวนการองค์กรชุมชน ซึ่งเป็นกลไกและแกนสำคัญในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้มีความรู้ความสามารถ มีคุณธรรม จริยธรรม และเท่าทันการเปลี่ยนแปลงตลอดจนเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับองค์กรและชุมชนท้องถิ่น

๔.๔.๑ พัฒนาคอนให้มีคุณภาพและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง

เสริมสร้างความรู้ความสามารถ ทักษะในการคิด วิเคราะห์ เทคนิคและรูปแบบการพัฒนาใหม่ๆ พร้อมทั้งสร้างกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องท่ามกลางการปฏิบัติการจริง และเสริมสร้างจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ซึ่งเป็นการเสริมสร้างคนให้เป็นคนดีสู่ความเป็น “พลเมืองใส่ใจสังคม” ในระบอบประชาธิปไตย รวมถึงการสร้างและพัฒนาคนรุ่นใหม่ เพื่อสืบทอดเจตนารมณ์งานพัฒนาชุมชนท้องถิ่นต่อไป

๔.๔.๒ สร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลง

ค้นหาแกนนำที่มีจิตอาสาและมีความพร้อมในการพัฒนาเพื่อเข้าสู่กระบวนการพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงโดยเชื่อมโยงภาคีพัฒนาที่มีการทำงานฐานผู้นำชุมชน ร่วมกันพัฒนาหลักสูตร/เนื้อหาในการพัฒนาผู้นำอย่างต่อเนื่องมุ่งเน้นสาระสำคัญในการวิเคราะห์บริบทการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกประเทศ เพื่อให้ผู้นำมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์เชิงยุทธศาสตร์และนโยบายอย่างเป็นระบบ รวมถึงการนำประสบการณ์มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

๔.๔.๓ ยกระดับคุณภาพขบวนการองค์กรชุมชนในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

เป็นการสนับสนุนให้ขบวนการองค์กรชุมชนทุกระดับ ทั้งที่เป็นกลไกการดำเนินการขับเคลื่อนในลักษณะต่างๆ เช่น คณะอนุกรรมการประสานงานขบวนการองค์กรชุมชนภาค คณะทำงานเชิงประเด็น กองเลขานุการจังหวัด/งานประเด็น เป็นต้น องค์กรชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชน สภาองค์กรชุมชน ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สรุบทบทเรียน และกำหนดทิศทาง/แผนงานในการพัฒนาทั่วโลก และขบวนการองค์กรชุมชนร่วมกัน พัฒนาความรู้ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ และบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ รวมถึงทักษะในการเชื่อมโยงและบูรณาการการทำงานร่วมระหว่างขบวนการองค์กรชุมชนและการทำงานร่วมกับภาคีพัฒนาในพื้นที่

๔.๕ การฝึกพลังเครือข่ายภาคีพัฒนาในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ เพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

เป็นการจัดความสัมพันธ์การทำงานร่วมระหว่างขบวนองค์กรชุมชน พอช. และภาคีพัฒนา ในการหนุนเสริมการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น และการผลักดันเชิงนโยบายสาธารณะ

๔.๕.๑ พัฒนากลไกความร่วมมือ

เป็นการประสานสร้างเครือข่ายความร่วมมือการพัฒนาในมิติต่างๆ เพื่อขับเคลื่อนงานหรือการผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างผ่านเครือข่าย และขบวนการในรูปแบบต่างๆ เช่น สภาปฏิรูปแห่งชาติ เครือข่ายพลเมืองปฏิรูป ประเทศไทย เป็นต้น โดยมีการกำหนดบทบาทและแผนการทำงานร่วมที่ชัดเจน

๔.๕.๒ สร้างพื้นที่รูปธรรมความร่วมมือ

เป็นการปฏิบัติการร่วมในพื้นที่ระหว่างขบวนองค์กรชุมชน พอช. และภาคีพัฒนา โดยมีการกำหนดพื้นที่/ประเด็นในการขับเคลื่อนงานร่วมกัน ซึ่งเป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้และการบูรณาการการทำงานร่วมกัน พร้อมทั้งมีการกำหนดเป้าหมายการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจน

๔.๕.๓ ส่งเสริมบทบาทการพัฒนาของภาคประชาสังคม

เป็นการจัดกลไกการทำงานร่วมระดับพื้นที่ในการหนุนเสริมและพัฒนาชุมชนท้องถิ่น โดยใช้ประเด็นปัญหาร่วมทั้งในเชิงพื้นที่และเชิงภูมิภาคในการขับเคลื่อนให้เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสู่ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง

๔.๖ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นสู่ประชาคมอาเซียน

เป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชนท้องถิ่น เพื่อเตรียมความพร้อม และเสริมสร้างความเข้มแข็ง โดยให้ความสำคัญกับมิติด้านสังคมและวัฒนธรรมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ซึ่งต้องมีการปรับตัวรองรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นและเป็นโอกาสในการที่ชุมชนท้องถิ่นจะเชื่อมโยงการพัฒนาในมิติต่างๆ ที่กว้างขวางและหลากหลาย

๔.๖.๑ สร้างความรู้ความเข้าใจให้กับชุมชนท้องถิ่น

เป็นการพัฒนาและเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในการปรับตัวและเตรียมพร้อมให้กับชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้รู้เท่าทัน และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น ในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในทุกมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม การเมืองและความมั่นคง

๔.๖.๒ พัฒนาการกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชุมชนท้องถิ่น

เป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชุมชนท้องถิ่นภายในประเทศ และระหว่างประเทศเพื่อนบ้านในกลุ่มประเทศอาเซียน โดยเฉพาะการเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษตามแนวชายแดน ได้มีการแลกเปลี่ยน ประสบการณ์และผลกระทบที่เกิดขึ้นสู่แนวทางการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นร่วมกัน

๔.๗ การบริหารจัดการองค์กรสู่ธรรมาภิบาล

มุ่งเน้นการวางรากฐานการพัฒนาให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ และยั่งยืนในระยะยาว ทั้งในส่วนขององค์กร พอช. และองค์กรชุมชนในทุกระดับ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาองค์กรและชุมชน ให้เกิดความน่าเชื่อถือ และยอมรับการดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีความโปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้ ประกอบด้วย

๔.๗.๑ เพิ่มคุณภาพในระบบบริหารจัดการที่ดี

การปรับปรุง/พัฒนาระบบและกลไกการบริหารจัดการและการสนับสนุนการพัฒนาขบวนการขององค์กรชุมชนให้มีความคล่องตัว รวดเร็ว มีประสิทธิภาพ และได้มาตรฐาน ทบทวนและลดความซ้ำซ้อนของขั้นตอนการทำงาน วางระบบการกระจายอำนาจ การติดตามตรวจสอบและการบริหารจัดการความเสี่ยง ตลอดจนเพิ่มขีดสมรรถนะของส่วนงาน ในการพัฒนารูปแบบการบริหาร และกระบวนการทำงานให้มีคุณภาพ มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศที่เหมาะสม มาใช้สนับสนุนการทำงานด้วยความคล่องตัว โปร่งใส และสามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

๔.๗.๒ สร้างระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพของขบวนการของชุมชนในทุกระดับ

สนับสนุนการกระจายอำนาจและการบริหารจัดการให้แก่ขบวนการของชุมชนในทุกระดับอย่างโปร่งใส พัฒนาและเสริมสร้างกลไกการตรวจสอบถ่วงดุลทุกระดับในชุมชนท้องถิ่นบนพื้นฐานการมีส่วนร่วมทั้งในระดับชุมชน ตำบล จังหวัด และประเทศ เป็นการสร้างระบบการบริหารจัดการที่ดีที่รับผิดชอบต่อชุมชนและสังคมอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างแท้จริง อันเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างธรรมาภิบาลในชุมชนท้องถิ่น

การขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติ

การแปลงนโยบายไปสู่การปฏิบัติ การจะต้องมีการเชื่อมโยงการดำเนินงานร่วมกันของทุกส่วนงานในองค์กร ซึ่งจะต้องมีการปรับวิธีการทำงาน โดยมีเป้าหมายและภารกิจร่วมกัน เชื่อมโยงการทำงานอย่างเป็นระบบ และมีส่วนร่วมในทุกระดับ ตั้งแต่ฝ่ายบริหาร ฝ่ายสนับสนุน และฝ่ายปฏิบัติการ รวมถึงการสร้างกระบวนการเรียนรู้ใหม่ๆ จากการปฏิบัติการจริง ดังนั้น เพื่อให้การขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติบรรลุผล จึงมีองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

๕.๑ จัดทำแผนปฏิบัติการประจำปี (Action Plan) ให้สอดคล้องกับนโยบายที่กำหนด

โดยการติดตามผลความก้าวหน้าการดำเนินการตามแผนฯ ทุกๆ ๓ เดือน รวมทั้งจัดทำระบบการประเมินผลสำเร็จ โดยมีเป้าหมาย และตัวชี้วัดความสำเร็จที่ชัดเจนในการวัดผล

๕.๒ พัฒนาบุคลากร พอช. ในทุกระดับอย่างจริงจัง

เพื่อให้สามารถพัฒนาอย่างเชื่อมโยง อย่างเป็นมาตรฐาน เนื่องจากบุคลากรของ พอช. จะเป็นผู้ที่ขับเคลื่อนความสำเร็จในการปฏิบัติการกิจอย่างแท้จริง โดยการหนุนเสริมให้ภาคีพัฒนาร่วมกันพัฒนาให้ชุมชนเข้มแข็ง เป็นต้น รวมทั้งจะต้องมีการดำเนินการด้านสวัสดิการ การพัฒนาขวัญและกำลังใจเพื่อสร้างความมั่นใจ เชื่อมั่น และความภาคภูมิใจในการทำงานของบุคลากรอย่างต่อเนื่อง

๕.๓ สร้างภาวะผู้นำของผู้บริหาร พอช. ในทุกระดับ

ให้มีความเป็นผู้นำ รอบรู้ มีทัศนคติและทักษะที่มุ่งสู่การเป็นผู้บริหารเชิงบูรณาการ (CEO) โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญใน ๔ มิติ คือ

๕.๓.๑ มิติด้านข้อมูลข่าวสาร

ที่จะต้องรอบรู้ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ สภาพปัญหาที่เกี่ยวข้องกับพันธกิจหน้าที่ของหน่วย และสถานการณ์ภัยพิบัติ หรือสภาพแวดล้อมอื่นๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อการทำงานของพนักงานในระดับปฏิบัติการ

๕.๓.๒ มิติด้านการปฏิบัติ

ทั้งเชิงรับที่สามารถตอบสนองสถานการณ์ที่เกิดขึ้นร่วมกับภาคีเครือข่ายได้อย่างทันท่วงที และเชิงรุกที่สามารถสร้างต้นแบบเชิงป้องกันและพัฒนา (Model) เพื่อลดโอกาสในการเกิดปัญหา

๕.๓.๓ มิติด้านประสานงาน

ด้วยการแสวงหาความร่วมมือจากภาคีการพัฒนาทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ในการบูรณาการเพื่อนำแผนไปสู่การปฏิบัติ

๕.๓.๔ มิติด้านบริหารหน่วยงาน

ด้วยการดูแลบำรุงขวัญและกำลังใจผู้ใต้บังคับบัญชา เสริมสร้างบรรยากาศความรัก ความสามัคคีของบุคลากรในองค์กร รวมทั้งกระตุ้นจิตสำนึกให้มีใจรักในการให้บริการ (Service Mind) ตลอดจนดูแลสถานที่ทำงานให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ถูกสุขลักษณะ อบอุ่น น่าอยู่ น่าอาศัย น่าทำงาน เป็นต้น

๕.๔ เสริมสร้างระบบการสร้างความเข้าใจต่อประชาชน (Information Operation: IO)

ด้วยการดำเนินการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ ต่อประชาชนถึงสถานะการรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากสื่อต่างๆ อย่างถูกต้องในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับภารกิจของ พอช. รวมทั้งการเตรียมพร้อมรองรับการสถานการณ์ทางสังคมและภาวะวิกฤติใดๆ ที่อาจเกิดขึ้น อย่างเหมาะสม รวดเร็ว และทันต่อสถานการณ์

ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

๖.๑ ทุกส่วนงานในสังกัด พอช. มีความมุ่งมั่นในการขับเคลื่อนนโยบายให้บรรลุตามเป้าหมาย

โดยเน้นการบูรณาการการดำเนินงานกับทุกภาคส่วน เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายและได้รับประโยชน์สูงสุด

๖.๒ ขบวนการองค์กรชุมชนและภาคีเครือข่าย ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ

ต่อการดำเนินการกิจให้เป็นไปตามเจตนารมณ์และนโยบาย

๖.๓ ผู้บริหารและแกนนำขบวนการชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนป้องกัน แก้ไขปัญหาและอำนวยความสะดวก

เพื่อให้ขับเคลื่อนภารกิจเป็นไปอย่างตรงจุดตรงประเด็น

๖.๔ ผู้บริหารต้องพร้อมรับผิดชอบ

ต่อความสำเร็จ ความล้มเหลว เป็นแบบอย่างที่ดีและอยู่เคียงข้างกับเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติ

๖.๕ แสวงหาความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง

ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรชุมชน ให้ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นและเข้ามามีส่วนร่วมขับเคลื่อนการดำเนินงานร่วมกันอย่างต่อเนื่องและจริงจัง โดยมีการบูรณาการภารกิจไปสู่เป้าหมายที่กำหนดและมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง

พื้นที่ปฏิบัติการการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

ณ กันยายน ๒๕๕๗ สถาบันฯ มีพื้นที่ปฏิบัติการในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น จำนวน ๖,๕๔๑ ตำบล คิดเป็นร้อยละ ๘๒.๙๗ ของจำนวนพื้นที่ อปท. ทั้งหมด ซึ่งประกอบด้วยพื้นที่ประเด็นงานพัฒนาด้านต่างๆ ได้แก่ สภาองค์กรชุมชน สวัสดิการชุมชน การแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย และการแก้ไขปัญหาที่ดิน รายละเอียดตามตาราง

ตาราง แสดงจำนวนพื้นที่ปฏิบัติการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น จำแนกตามประเด็นงานรายภาค

ภาค	จำนวน อปท.	พื้นที่ ปฏิบัติการ พช.(ตำบล)	จำนวนตำบล			
			สภาองค์กร ชุมชน	สวัสดิการ ชุมชน	แก้ไขปัญหา ที่อยู่อาศัย	แก้ไขปัญหา ที่ดิน
๑.) กรุงเทพฯและปริมณฑล	๒๑๐	๓๒๒	๑๖๘	๑๗๔	๒๗	๑๗๙
๒.) กลาง	๘๙๔	๗๙๔	๕๖๓	๕๕๖	๑๓๑	๕๘
๓.) ตะวันตก	๕๗๑	๔๕๗	๓๑๐	๓๘๑	๙๔	๓๒
๔.) ตะวันออก	๕๘๓	๔๘๙	๓๕๘	๔๕๔	๑๖๙	๕๘
๕.) ตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง	๙๕๓	๗๒๖	๔๔๑	๖๓๙	๑๖๖	๕๙
๖.) ตะวันออกเฉียงเหนือตอนใต้	๑,๒๓๖	๘๓๙	๖๐๐	๘๐๙	๑๗๓	๕๑
๗.) ตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน	๗๗๘	๕๘๖	๕๑๓	๕๙๗	๑๓๙	๓๑
๘.) ใต้บน	๕๖๖	๕๐๐	๓๒๕	๕๒๕	๑๒๒	๕๔
๙.) ใต้ล่าง	๖๒๔	๕๕๙	๔๐๖	๕๖๐	๒๑๘	๔๐
๑๐.) เหนือบน	๘๒๓	๗๕๒	๓๙๕	๖๒๓	๑๘๙	๔๑
๑๑.) เหนือล่าง	๖๖๓	๕๑๗	๓๓๔	๕๕๕	๗๘	๓๙
รวมทั้งหมด	๗,๙๐๑	๖,๕๔๑	๔,๔๑๓	๕,๘๖๓	๑,๕๐๖	๖๔๒

หมายเหตุ : ข้อมูลจำนวน อปท. ที่มาจากกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ปี 2555 นับรวมกรุงเทพฯ 50 เขต กรณีกองทุนสวัสดิการตำบล มีจำนวนกองทุนมากกว่าพื้นที่ปฏิบัติการ เนื่องจากหลายพื้นที่ตำบล แบ่งออกเป็น อปท. และ เทศบาลตำบล ตาม อปท. จึงทำให้มีกองทุนมากกว่า 1 กองทุน ในพื้นที่เดียว

วิทยาลัยศึน์ ปี พ.ศ. ๒๕๓๕
ระยะ ๓-๕ ปีข้างหน้า

พันธกิจ

ตามพระราชกฤษฎีกา

: ชุมชนท้องถิ่นไทยจะมีความเข้มแข็งเต็มพื้นที่ประเทศไทย
: ชุมชนท้องถิ่นไทยมีความเข้มแข็งสู่การจัดการตนเอง

๑. สนับสนุนและให้การช่วยเหลือแก่องค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน โดยยึดหลักการพัฒนาแบบองค์รวมหรือบูรณาการ และหลักการมีส่วนร่วมเป็นแนวทางสำคัญ ทั้งนี้ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและประชาสังคม
๒. สนับสนุนและให้การช่วยเหลือทางการเงินแก่องค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน
๓. สนับสนุนและให้การช่วยเหลือ เพื่อการพัฒนาองค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน ตลอดจนประสานงานการสนับสนุน และให้การช่วยเหลือดังกล่าวจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน
๔. ส่งเสริมและสนับสนุนและสร้างความร่วมมือองค์กรชุมชน ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด และระดับประเทศ

ยุทธศาสตร์ พอช.

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1
การพัฒนาโดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง
สนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่นมีระบบที่พัฒนา
ไปสู่การจัดการตนเอง

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2
การประสานความร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่น
และภาคที่เกี่ยวข้อง เพื่อสนับสนุน ความเข้มแข็ง
ขององค์กรชุมชน นำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง
และนโยบาย

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3
การพัฒนาระบบ
บริหารจัดการของ พอช.

นโยบาย คณะกรรมการ สถาบันฯ

การพัฒนาพื้นที่ที่มีศักยภาพเป็นพื้นที่ต้นแบบ
จัดการตนเอง เพื่อเป็นพลัง
สู่การเปลี่ยนแปลงและขยายผลการพัฒนา

- พัฒนาพื้นที่ที่มีศักยภาพเป็นพื้นที่ต้นแบบ
- พัฒนาความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก

การพัฒนาแผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่น
อย่างมี “ดุลยภาพ” และยั่งยืน

- การจัดการพื้นที่อย่างมีส่วนร่วม
- สร้างโอกาสให้คนในชุมชนสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและทุนในชุมชน
- เชื่อมโยงแผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่นสู่ยุทธศาสตร์จังหวัด

การพลิกพลังเครือข่ายภาคีพัฒนา
ในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ
เพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

- พัฒนากลไกความร่วมมือ
- สร้างพื้นที่บูรณาการความร่วมมือ
- ส่งเสริมบทบาทการพัฒนาของภาคประชาสังคม

การเสริมสร้างการแข่งขัน
ของชุมชนท้องถิ่นสู่ประชาคมอาเซียน

- สร้างความรู้ความเข้าใจให้กับชุมชนท้องถิ่น
- พัฒนาระบบการเรียนรู้ระหว่างชุมชนท้องถิ่น

การยกระดับการใช้ข้อมูลสารสนเทศ
สู่องค์ความรู้เพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น
และการสื่อสารเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง

- ส่งเสริมให้มีการใช้ข้อมูลสารสนเทศเพื่อ
การพัฒนาชุมชนท้องถิ่น
- สร้างองค์ความรู้ที่มีคุณภาพ
- เพิ่มประสิทธิภาพการสื่อสารเพื่อสร้างการ
เปลี่ยนแปลง

การบริหารจัดการ
องค์กรสู่ธรรมาภิบาล

- เพิ่มคุณภาพในการระบบบริหารจัดการที่ดี
- สร้างระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพของ
ขบวนการองค์กรชุมชนในทุกๆระดับ

การพัฒนาคุณภาพคนสู่ความเป็นพลเมืองและสร้างความเป็นพลเมืองของชุมชน

- พัฒนาคนให้มีคุณภาพและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง
- สร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลง
- ยกย่องคุณภาพขององค์กรชุมชนในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

พอช - CODI

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน)
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
๙๑๒ ถนนมิตรภาพ แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ ๑๐๒๔๐
โทร. ๐-๒๓๗๘-๘๓๐๐ โทรสาร ๐-๒๓๗๘-๘๓๒๑
WEBSITE : www.codi.or.th E-mail : codi@codi.or.th